

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Чика Љубина 18-20
Београд

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Београду, на XIX редовној седници одржаној 28. јуна 2018. године, изабрало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације ПОЛИТИЧКО И ДРУШТВЕНО УРЕЂЕЊЕ КОТОРА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XII И XIII ВИЈЕКУ докторанда Миљана Гогића, мастер историчара, у саставу проф. др Ђорђе Бубало, проф. др Небојша Порчић и др Жика Бујуклић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Пошто је прегледала и прочитала достављену докторску дисертацију Миљана Гогића, Комисија има част да Већу поднесе следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Миљан Гогић рођен је 28. септембра 1978. у Бијелом Пољу. Средњу школу завршио је у Мојковцу. Студије историје завршио је на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, остваривши током студија просечну оцену 8,89. Дипломирао је 9. јуна 2008. године, одбранивши дипломски рад под називом *Трг и рудник Брсково у средњем вијеку*, са оценом 10 (десет). На истом факултету завршио је мастер студије, положивши све испите са највишом оценом. Мастер рад *Средњовјековна манастирска властелинства на територији Републике Црне Горе* одбранио је 1. јула 2011. године с највишом оценом. Децембра 2011. године кандидат је уписао докторске студије на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду и положио све испите предвиђене програмом студија.

Запослен је у Историјском институту Црне Горе у Подгорици од 1. децембра 2010, прво као истраживач-сарадник, а од новембра 2011. са звањем вишег истраживача. Члан је већа Историјског института у Подгорици, а од децембра 2014. године обавља послове секретара Редакције часописа „Историјски записи“. На пројекту Министарства науке Црне Горе *Друштвена историја и културно-историјско наслеђе Црне Горе од раног средњег вијека до почетка XIX вијека* био је сарадник у раздобљу 2012–2015, а тренутно је ангажован на међународном пројекту *Црна Гора и Аустрија: На трагу политичких, друштвених и културних веза у XIX и XX вијеку*, Историјског института у Подгорици и Универзитета у Грацу, Аустрија (Zentrum für Südosteuropastudien).

У оквиру ангажовања на наведеним пројектима, као и за потребе прикупљања грађе за израду дисертације кандидат је истраживао пре свега грађу за историју средњовековног Котора, у Историјском архиву Котора, Државном архиву у Задру, Знанственој књијници у Задру, Државном архиву у Загребу, Архиву ХАЗУ у Загребу, Националној и свеучилишној књијници у Загребу и Метрополитанској књијници у Загребу. Кандидат је објавио је више радова у научним гласилима и учествовао на четири међународна научна скупа:

* *Рударска производња у средњовековном Брскову*, Историјски записи 1 (2010) 195–213

* *Котор и залеђе у XIII вијеку*, реферат саопштен на међународном научном скупу „Јадрански коријени. Неизбрисиви историјско-културни темељи јединства / Radici adriatiche. Le fundamenta storico-culturali di un'unita incancellabile“, (Котор, 15. и 16. октобар 2012).

* *Гаврилов зборник (прилог реконструкцији)*, Историјски записи 3-4 (2012) 165–175

* *Рад руских научника XIX вијека на објављивању извора за средњовековну историју Црне Горе*, реферат саопштен на научном скупу “Русија и Балкан током последња три стољећа” (Бар, 17. и 18. октобар 2011); објављено на руском у зборнику саопштења са научног скупа: *Деятельность русских ученых 19 века по опубликовани источников об истории Черногории в Средние века*, Россия и Балканы в течение последних 300 лет, Подгорица 2013, 527–538.

* *Библиографија радова о Првом свјетском рату објављених у часопису Записи/Историјски записи*, Историјски записи 3–4 (2014) 135–139

* *Котор на размеђу XII и XIII вијека*, Владар, монах и светитељ: Стефан Немања – преподобни Симеон Мироточиви и српска историја и култура (1113–1216), Зборник радова с научног скупа одржаног у Београду, Студеници, Подгорици и Никшићу, 22–26. октобра 2014, Београд–Беране 2016, 145–156.

* *Rimokatolička župa Novoga Brda u poznom srednjem vijeku*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 56 (2016) 1–26.

Кандидат је, у договору с ментором, одабрао тему за докторску дисертацију: *Политичко и друштвено уређење Котора у другој половини XII и XIII вијеку*. Рукопис завршене дисертације састоји се од 578 страница отиснутих штампачем, с 1814 напомена испод текста, и обимном библиографијом на крају, сачињен у целости према упутству о облику и садржају докторске дисертације на Универзитету у Београду.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације Миљана Гогића јесте политичка историја, комунално и правно уређење, друштвена структура и економски односи у Котору у другој половини 12. века и у 13. веку. Иако је за ово раздобље комуналног живота на источном Јадрану сачувано сразмерно мало извора, који су једним делом познати и обрађивани, ипак нема целовито писане монографије попут ове, у којој су на широкој основи окупљени и анализирани сви постојећи извори (у оригиналу или доцнијим преписима) о Котору у 12. и 13. веку. Раздобље које уоквирује истраживање одређено је формирањем и коначним уобличавањем комуналног уређења Котора и његовог положаја у односу на залеђе и врховног господара – краља Српске земље.

Циљ, односно циљеви дисертације готово искључиво су одређени могућностима које пружа изворна грађа. У том погледу Гогић је хеуристичком делу приступио систематично и у горенаведеним архивима и библиотекама прикупио и систематизовао сва которска акта из истраживаног раздобља, у појединачним преписима или зборницима, од којих су многи били непознати, слабо познати или занемарени. Најважнији, најсадржајнији, а ипак слабо искоришћен, иако деценијама познат, одељак изворне грађе јесте зборник од педесетак которских нотарских записа 11. и 12. века, преписаних на маргинама рукописа *Которског понтификала*. Важност овог и других, познијих зборника преписа которских аката (нарочито *Бизантијевог зборника*) лежи у чињеници да оригиналне књиге имбревијатура из тог раздобља нису сачуване. Према томе, циљеви Гогићеве дисертације одређени су настојањем да се елементи которског друштва, правног и комуналног уређења, те политичке и економске историје осветле сразмерно оскудним обавештењима из извора. Један од главних циљева истраживања јесте објашњење узора, времена и одлика почетних етапа организовања комуналног уређења Котора, с посебним освртом на уређење и рад нотаријата, при чему је с мером коришћена

компаративна анализа с намером да се установе сличности и разлике тога процеса у односу на сличне појаве у другим комунама на источној јадранској обали као и у односу на, изворима боље осветљено, стање у Котору у 14. веку. Средином 12. века у изворима се почињу помињати поједине категорије становништва у Котору, те је циљ да се утврди које су категорије становништва постојале у Котору и каква је била њихова улога и значај у друштвеном и политичком животу града. Посебна пажња усмерена је ка проучавању почетака правног и судског уређења Которске комуне и реконструкција одлука за законском снагом из појединих области права. Међу циљевима Гогићеве дисертације је и покушај реконструкције привредног живота Котора, његових трговачких и других привредних веза са окружењем, при чему су у средишту пажње односи с Дубровником, главним конкурентом у трговини у залеђу. Будући да је Котор у разматраном раздобљу био прво под врховном влашћу Византије, а потом и Србије, циљ је и да се утврде модалитети односа према врховном господару и степен и чиниоци которске аутономије. Изворна грађа пружила је прилику и да се прикажу црквене прилике, однос између католичанства и православља у Котору и околини.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотезе од којих се полазило у истраживању одређене су сличним чиниоцима и околностима као и постављени циљеви истраживања. Све су те хипотезе научно потврђене детаљном анализом свих расположивих извора. Основна хипотеза је да сачувани извори дају могућност да се изврши само делимична реконструкција прошлости овог града у наведеном периоду.

- Малобројност грађе налаже да се она у целости прикупи, да се упореде различити преписи истих аката не би ли се извршила идеална реконструкција сваког појединачног.

- У овом периоду Котор је почео да изграђује своје комунално уређење, као и друге комуне на Јадранској обали.

- Садржина одлука которских већа 12. и 13. века подржава у највећој мери настојање да се реконструише изграђивање комуне и дају елементарна обавештења о почецима њеног правног уређења.

- Нотаријат у Котору стиче током 13. века основне одлике класичног источнојадранског нотаријата.

- Одлуке градских већа из 13. века налазе се у основи неких одлука у Которском статуту, па се и његове одредбе, поготово оне из прве половине

14. века, могу koristiti za rekonstrukciju prošlosti Kotora iz pretходног столећа. .

- Социјална стратификација у комуни већ је узела маха у разматраном раздобљу; издваја се повлашћена категорија становништва (*nobiles*) која доноси одлуке које се тичу комуне.

- Српски владари мешају се у унутрашња питања преко кнеза; комуна настоји ограничити утицај владара на унутрашња питања.

- Котор се у овом периоду развија у значајан трговачки центар и привредно средиште. За простор где делују његови трговци заинтересоване су и друге комуне са Јадранског мора, на првом месту Дубровник.

- У Котору преовладава римокатоличко становништво, али с временом долази до јачања православног елемента у његовом дистрикту. За верске прилике у граду и околини од великог значаја јесте оснивање Зетске епископије са седиштем у манастиру Св. Арханђела Михаила на Превлаци.

- У сукобу Бара и Дубровника око ранга и јурисдикције Котор се држи по страни и настоји да под своју контролу стави католичке насеобине у унутрашњости.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Будући да су извори за историју Котора у 12. и 13. веку несистематизовани, расути по разним зборницима преписа или маргинама рукописа, прва целина дисертације посвећена је њиховом тематском и хронолошком сређивању, дипломатичком и садржинском вредновању. То није класичан осврт на изворе, уобичајен у докторским дисертацијама, већ генерисање свеобухватног фонда извора за историју Котора у 12. и 13. веку. За тај подухват нарочито је важно што су идентификовани и представљени сразмерно бројни зборници преписа которских докумената, од којих многи потичу из 18. и 19. века, затим которске хронике, расуте по архивским збиркама, углавном на територији бивше СФРЈ.

У поглављу *Преглед политичких догађаја* (стр. 22–51) даје се хроника политичких збивања у Котору, а нарочито утицај који су на њих имала збивања у Српској земљи. Поглавље *Простор* (стр. 52–68) бави се и физичким структурама града, у оквирима зидина, и нарочито формирањем и развојем которског дистрикта. У Поглављу *Комунално уређење* (69–106), анализирају се сви главни чиниоци градске управе (скупштина, већа, кнез итд.). *Нотаријат* (107–152) обрађује генезу нотарске службе, прописе о раду нотаријата, његове одлике у односу на друге савремене комуне источног Јадрана, као и посебан просопографски део с подацима о свим познатим нотарима из тога раздобља. Поглавља *Правно уређење* и *Судство*

(стр. 153–295) дају преглед основних области права, поглавито преко одлука већа и статутарних одредаба, и то кривичног, породичног, облигационог, стварног, као и одлике судског поступка. У поглављу *Друштвена структура* (стр. 296–338) саопштене су одлике свих друштвених група посведочених у Котору у датом раздобљу, од племства до робова. Поглавље *Привреда* (стр. 339–442) бави се основним привредним делатностима у Котору, посебну пажњу упућује трговачким односима с другим комунама, јужном Италијом и залеђем, као и монетарним приликама. У поглављима *Котор и Србија* и *Котор и Дубровник* (стр. 443–474) аутор се бави, с једне стране, аутономним положајем Котора у држави српског краља, а с друге, многоструким везама с Дубровником, с којим га је спајала блискост уређења и породичне везе, а раздвајала конкуренција у борби за тржишта у залеђу. Поглавље **Црква** бави се приликама у Которској епископији од њеног оснивања до почетка 14. века, настојањем епископије да своју јурисдикцију прошири на католичке насеобине у унутрашњости. Аутор се посебно бавио и утицајем православне Зетске епископије са седиштем на острву Превлака на верске и друштвене прилике у Котору и околини.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

По први пут у српској медијевистици извршено је истраживање ране и слабо познате историје Котора највећим делом на непознатој или слабо познатој архивској грађи. Кандидат је први међу медијевистима систематски истражио архиве и библиотеке у којима се чувају которска акта, поглавито у преписима, и сачинио драгоцену базу которских докумената 12. и 13. века. Она се може искористити као основа за сачињавање једног зборника которских аката – својеврсног которског дипломатара 12. и 13. века. У стручној литератури ово раздобље историје Котора, са ослонцем на свим сачуваним изворима, није обрађено у виду јединствене, засебне монографије. Драгоцен и оригиналан научни допринос овог истраживања јесте целовити, објективни и веродостојни историјски преглед развоја и међусобне условљености политичких прилика и друштвеног и државног уређења у Котору у другој половини 12. и у 13. веку. И поред изразите оскудице извора (и по количини и по врсти), аутор је дао свеобухватан преглед најважнијих чинилаца у настанку и почетним фазама развоја комуналног уређења Котора, најзначајнијег приморског града државе Немањића.

6. Закључак

Дисертација је, дакле, у свим својим деловима и саопштеним резултатима оригинално дело, плод самосталног истраживачког поступка и примењене методологије. Кандидат је савесно и доследно написао дисертацију у складу са одобреном пријавом теме. Урађена са наглашеном истраживачком акрибијом, заснована на преданим архивским истраживањима, дисертација Миљана Гогића представља драгоцен допринос познавању историје српског народа у развијеном средњем веку, а посебно једног од најважнијих урбаних центара државе Немањића. Њена вредност огледа се и у вредним прилозима бољем познавању правне, друштвене и економске историје овог поднебља. Због свега наведеног, Комисија има задовољство да предложи Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да прихвати позитиван реферат о завршеној докторској дисертацији **„Политичко и друштвено уређење Котора у другој половини XII и XIII вијеку“** докторанда Миљана Гогића, и да одобри њену усмену одбрану. Комисија задржава право да кандидату на одбрани предочи сугестије и примедбе с намером да од теме и аутора добије најбољи могући резултат.

У Београду, 19. јула 2018.

Комисија:

др Ђорђе Бубало (ментор)
редовни професор

др Небојша Порчић
ванредни професор

др Жика Бујуклић
редовни професор Правног факултета у Београду
